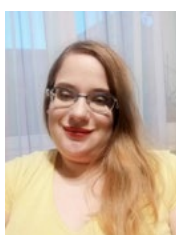

Dostępność edukacji dla osób niepełnosprawnych

Teoria a praktyka

8

Katarzyna Król

Społeczniczka poruszająca się na wózku, aktywnie działająca na rzecz zbliżenia osób sprawnych i osób z niepełnosprawnościami. Jest administratorką grup SPRAWNI – NIEPEŁNOSPRAWNI i FizjoMózgi na Facebooku oraz oficjalnej strony Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Chorób Nerwowo-Mięśniowych. Koordynatorka ogólnopolskiej akcji „Przewijamy Polskę” w Łodzi, od 2018 r. związana z inicjatywą obywatelską „Chcemy całego życia!”

Nieodzowną cechą człowieka jest potrzeba rozwoju, samodoskonalenia, a tym samym poszerzania swojej wiedzy poprzez ustawiczną edukację. We współczesnym społeczeństwie również osoby z niepełnosprawnościami podejmują aktywne działania na różnych poziomach edukacji, starając się tym samym zmieniać stereotypowe postrzeganie ich dysfunkcji. W Polsce liczba osób z niepełnosprawnościami oszacowana na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011 i Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia wynosi pomiędzy 4 a 7 milionów.

Edukację młodych osób z niepełnosprawnościami można określić jako ciąg działań dydaktycznych i wychowawczych skierowanych na ich rozwój intelektualny, psychospołeczny i zawodowy. W procesie tym uwzględnione powinny być indywidualne potrzeby jak również predyspozycje i możliwości edukacyjne sprzężone z rodzajem niepełnosprawności. W dzisiejszych czasach istnieje potrzeba edukacji podmiotowej, elastycznej, dostosowanej do indywidualnych oczekiwań ludzi, zarówno tych sprawnych jak i tych z orzeczeniem o niepełnosprawności. Zgodnie z art. 32 Konstytucji RP: „Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny”. Dlatego tak niebagatelne znaczenie ma

kształcenie osób z niepełnosprawnościami, mające na celu minimalizację wykluczenia społeczno-zawodowego tych osób. W większości państw europejskich przyjęto zasadę, że każdej osobie z niepełnosprawnością powinny przysługiwać te same prawa co osobom pełnosprawnym. Również w Polsce zostały przyjęte odpowiednie regulacje prawne.

Teoria. Podstawy prawne edukacji osób z niepełnosprawnościami

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. w art. 68 zawiera m.in. postanowienia, które stwierdzają, że

– „Władze publiczne są obowiązane do zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, osobom niepełnosprawnym i osobom w podeszłym wieku.”

a w art. 69. ustala się, że

– „Osobom niepełnosprawnym władze publiczne udzielają, zgodnie z ustawą, pomocy w zabezpieczaniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej”.

Natomiast w art. 70 wyraźnie podkreśla się, że każdy ma prawo do nauki, a „władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do

wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów”.

Tak więc państwo zobligowane jest do zorganizowania swojej działalności w taki sposób, aby ułatwić osobom niepełnosprawnym dostęp do szkolnictwa, służby zdrowia, organów administracji i innych obszarów przestrzeni publicznej. Szczegółowe wytyczne dotyczące edukacji osób niepełnosprawnych zawierają postanowienia zawarte w następujących aktach prawnych:

1. Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 lipca 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. 2020 poz. 1309)

2. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668). Ustawa m.in. określa podstawowe zadanie uczelni, polegające na stwarzaniu osobom niepełnosprawnym warunków do pełnego udziału w: a) procesie przyjmowania na uczelnię w celu odbywania kształcenia, b) kształceniu, c) prowadzeniu działalności naukowej (art. 11, pkt 6 ustawy z 20.07.2018 r.)

Również inne instytucje, jak np. Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wspiera studentów z niepełnosprawnościami za pomocą dwóch programów: „Aktywny samorząd” oraz „Absolwent”. Moduł II programu „Aktywny samorząd” pozwala na dofinansowanie lub refundację kosztów opłat za naukę (czesnego), a także dofinansowanie w formie dodatku na pokrycie kosztów kształcenia lub dodatku na uiszczenie opłaty za przeprowadzenie przewodu doktorskiego. W roku 2020 Fundusz przeznaczył na realizację tej części programu 65 mln złotych.

Drugim programem realizowanym z myślą o studentach z niepełnosprawnościami jest „Absolwent”. Ma on umożliwić wejście na rynek pracy osobom z niepełnosprawnościami posiadającym wykształcenie wyższe lub realizującym ostatni rok nauki w szkole wyższej. Obejmuje kilka obszarów wsparcia: zaplanowanie i wdrożenie indywidualnej ścieżki kariery zawodowej, podnoszenie kwalifikacji zawodowych, w tym zdobycie uprawnień zawodowych, ukończenie kursów i szkoleń zawodowych i specjalizacyjnych, odbycie stażu aktywizacyjnego oraz wsparcie zatrudnienia i samozatrudnienia.

Praktyka edukacyjna

Według informacji sygnałnej, będącej pierwszym opracowaniem ogólnopolskim dotyczącym tematyki osób niepełnosprawnych, przygotowanym przez pracowników Urzędu Statystycznego w Krakowie, dane statystyczne dotyczące edukacji osób niepełnosprawnych przedstawiały się następująco:

- W roku szkolnym 2018/2019 4,8 tys. dzieci uczęszczało do przedszkoli specjalnych, a 28,2 tys. dzieci niepełnosprawnych przebywało w innych placówkach wychowania przedszkolnego,
- W roku szkolnym 2018/2019 w szkołach kształciło się 169,3 tys. dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (bez szkół dla dorosłych), które stanowiły 3,7% ogólnej liczby uczniów,
- W szkołach policealnych dla młodzieży kształciło się 372 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (1,6% ogólnej liczby uczniów), w tym głównie w szkołach specjalnych (85,8%),
- W roku akademickim 2018/2019 w uczelniach kształciło się 21,5 tys. osób niepełnosprawnych (1,8% ogólnej liczby studentów), a ukończyło je 6,3 tys. osób (1,9% ogólnej liczby absolwentów). Wśród doktorantów 2,6% stanowiły osoby niepełnosprawne (1,0 tys. osób).

Studenci podczas konferencji, z archiwum autora

Studenci podczas wyjazdu integracyjnego, z archiwum autora

Studenci z niepełnosprawnościami podczas spotkania z Ministrem Zdrowia, z archiwum autora

Studentka na wózku promująca swoją uczelnię, z archiwum autora

Mimo, iż w ciągu kilku ostatnich lat poziom wykształcenia osób z niepełnosprawnościami znacznie się podwyższył, to w Polsce w szkolnictwie wyższym niepełnosprawni studenci nadal stanowią znikomy odsetek owej populacji. Niestety nadal większość osób z niepełnosprawnościami kończy naukę na etapie obowiązku szkolnego. Przyczyn tego stanu jest wiele: brak funduszy na dalszą edukację, niedostosowany rynek pracy w stosunku do wyuczonego zawodu, brak możliwości zatrudnienia.

W ostatnich latach bardzo dużo mówi się i próbuje przedstawiać wszelkie rozwiązania zapewniające odpowiedni dostęp do edukacji osobom z niepełnosprawnościami. Niestety nadal istnieją różnorakie bariery, które utrudniają bądź wręcz uniemożliwiają realizację procesu edukacyjnego. Wiele rozwiązań jest realizowanych tylko w teorii, bez poparcia w praktyce. Oczywiście nowelizacja ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, formalnie w dużej mierze wyeliminowała bariery natury prawnej. Natomiast w rzeczywistości można zauważyć, że ciągle jeszcze niewiele uczelni jest w stopniu wystarczającym dostosowanych architektonicznie, sprzętowo i metodologicznie do przyjęcia studentów z niepełnosprawnościami. Brak jest odpowiedniego przystosowania: pomieszczeń, podręczników, materiałów pomocniczych, transportu, itp. Wśród przeszkód, które wskazują sami studenci, najtrudniejsze do pokonania są bariery społeczne i architektoniczne. W środowisku uczelnianym nadal daje się zauważyć bardzo

niską świadomość społeczną dotyczącą funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami. Studenci niepełnosprawni często czują się wyalienowani ze społeczności akademickiej. Nie mają możliwości integracji np. podczas wspólnych imprez, wyjazdów, obozów. To wyobcowanie spowodowane jest nie tylko przez bariery architektoniczne, ale również społeczne. Bywa, że osoby z niepełnosprawnościami traktowane są jako niepełnowartościowi i wymagający pomocy. Często daje się zauważyć brak akceptacji i empatii ze strony osób pełnosprawnych. Poza tym nie każda uczelnia przygotowana jest na przyjęcie studentów ze specjalnymi potrzebami. Skupienie się na likwidacji barier architektonicznych nie rozwiązuje problemu. Często władze uczelni zdają się nie dostrzegać osób z innymi dysfunkcjami niż motoryczne. Występują przeszkody komunikacyjne, zwłaszcza w przypadku osób niesłyszących czy niewidzących. Studenci skarżą się na brak sprzętu komputerowego czy podręczników dostosowanych do ich potrzeb. Obawa przed koniecznością pokonania różnych ograniczeń i przeszkód często nie pozwala na wybór studiów, a potem pracy, o której marzy młody człowiek z niepełnosprawnością. W tym zakresie jest jeszcze w naszym kraju dużo do zrobienia. Wprowadzenie nowych rozwiązań formalno-prawnych nie wyeliminowało wielu istotnych barier w dostępie osób z niepełnosprawnościami do szkolnictwa wyższego. A warto pamiętać, że studenci niepełnosprawni posiadają te same prawa i obowiązki co studenci pełnosprawni.